

«Тасдиқ мекунам»

Ректори Донишгоҳи миллии Тоҷикистон,
доктори илмҳои иқтисодӣ, профессор
Хушваҷизода К.А.

«20» _____ 09 с. 2022

ХУЛОСАИ

Донишгоҳи миллии Тоҷикистон

Таҳқиқоти диссертатсионӣ дар мавзӯи «Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон» дар кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон иҷро карда шуд.

Раҷабзода Сорбон Абдусалом соли 2015 шуъбаи рӯзонаи факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистонро бо ихтисоси ҳуқуқшинос хатм намудааст.

Раҷабзода Сорбон Абдусалом дар давраи омода намудани диссертатсия ҳамчун унвонҷӯи кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба ҳисоб мерафт.

Шаҳодатнома дар бораи супоридани имтиҳонҳои номзадӣ соли 2022 аз ҷониби Донишгоҳи миллии Тоҷикистон дода шудааст.

Роҳбари илмӣ – Азиззода Убайдулло Абдулло, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор.

Аз рӯи муҳокима хулосаҳои зерин қабул гардид:

Мавзӯи таҳқиқоти диссертатсионӣ яке аз масъалаҳои муҳими илми ҳуқуқшиносӣ мебошад, чунки ҳифзи ҳуқуқи ҷабрдида ва ҷуброн намудани зарари ба ӯ расонидашуда аз ҷониби давлат бо меъёри конститутсионӣ кафолат дода шудааст ва барои дар амал татбиқ намудани ин кафолати конститутсионӣ лозим аст, ки тарзу усулҳои ба

замон мутобиқи тошон намудани зарари расонидашуда коркард ва пешниҳод карда шаванд. Ташаккул ва инкишофи институти тошон зарар аз ҷиноят дар қаламрави Тоҷикистони таърихӣ аз қадим то ба давраи муосир роҳи рушд ва шаклгирии хосро аз сар гузаронидааст. Таҳқиқу омӯзиши институти тошон зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда аз нигоҳи таърихи давлат ва ҳуқуқи халқи тоҷик заминаи воқеӣ фароҳам овард, то паҳлуҳои гуногуни институти мазкур, аз ҷумла асосҳои ташаккул, тағйирёбӣ, инкишоф ва таҳкими меъёрҳои ҳуқуқӣ ҷиҳати танзими муносибатҳои ҷамъиятии зимни тошон зарар аз ҷиноят бамиёномада дар масири таърих ошкор карда шаванд. Таҳқиқоти диссертатсионӣ давраҳои таърихии рушд ва ташаккули институти тошон зарар аз ҷиноят дар низомҳои ҳуқуқи зардуштӣ, ҳуқуқи мусулмонӣ, замони амали ҳуқуқи мусулмонӣ дар робита бо низомҳои дигари ҳуқуқию одатӣ, ҳуқуқи шӯравӣ ва ҳуқуқи замони Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар бар мегирад.

Муҳаққиқ қайд намудааст, ки дар замони амали низомии ҳуқуқии зардуштӣ, ҳуқуқи мусулмонӣ, ҳуқуқи одатӣ ва амали ҳуқуқи имперӣ дар ҳудуди таърихии тоҷикон дар баробари дигар институтҳои ҳуқуқӣ падидаи тошон зарар аз ҷиноят низ вуҷуд дошт ва дар алоқамандӣ бо дигар институтҳои ҳуқуқӣ, махсусан институти ҷазо амал мекард. Ҷазо бо мақсади барқарор кардани зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашуда таъин карда мешуд. Алоқамандии институти ҷиноят ва ҷазо бо институти тошон зарар аз ҷиноят дар алоҳидагӣ ба назар расида, бо назардошти дараҷаи вазнинии зарари расонидашуда ҷиноятҳо ба категорияҳо ҷудо карда мешуданд. Падидаи тошон зарар аз ҷиноят гарчанде дар фаҳмиши имрӯзаи он вуҷуд надошт, вале дар умум шакли татбиқи ҷазо ва мақсаду вазифаи татбиқи ҷазо моҳиятан ифодакунандаи шарту шароити институти мазкурро доштанд. Минбаъд дар низомии ҳуқуқии шӯравӣ дар фарқият аз дигар марҳилаҳои таърихии Тоҷикистон институти тошон зарар аз ҷиноят ҳамчун институти байнисоҳавии ҳуқуқ

рушд кард, зеро меъёрҳои танзимкунандаи ин институт ҳам дар қонунгузорию ҷиноятӣ, муҳофизатии ҷиноятӣ, граждони ва муҳофизатии граждони, инчунин дар қонунгузорию ислоҳи-меҳнатӣ ва дигар соҳаҳо низ мушоҳида мешуданд.

Ҷумҳурии Тоҷикистон баъд аз ба даст овардани Истиқлоли давлатӣ бо дарназардошти вазъияти сиёсӣ, иҷтимоӣ, иқтисодӣ, фарҳангӣ, эътироф ва тақмили принсипҳо ва меъёрҳои ҳуқуқии байналмилалӣ дар самти танзими ҳуқуқии муносибатҳои ҳуқуқӣ оид ба руёнидани товони зарари аз ҷиноят расонидашуда меъёрҳои ҳуқуқии мутобиқ ба талаботи байналмилалиро муқаррар намуд. Аз ҷумла Конститутсияи кишвар ҳуқуқи ҷабрдидаро ба ҷаброни зарари расонидашуда қарор дод. Ин қарори конститутсионӣ дар қонунгузорию соҳавии кишвар инъикос ёфта, дар соҳаҳои гуногуни ҳуқуқ меъёрҳо вобаста ба ҷаброни зарари бо қарори ҷиноятӣ расонидашуда муқаррар карда шудаанд.

Масъалаи «Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон» то кунун дар сатҳи диссертатсионӣ мавриди таҳқиқ ва омӯзиш қарор нагирифтааст. Паҳлуҳои ҷудоғонаи мавзӯ дар таҳқиқоти алоҳидаи олимони ватанӣ ва муҳаққиқони соҳа, ба мисли У.А. Азиззода, П.Х. Алиева, Э.Б. Буризода, А.М. Диноршоҳ, З.Ҳ. Искандаров, Ш.М. Менглиев, А.Қ. Назаров, Э.С. Насриддинзода, Д.С. Раҳмон, А.И. Сафарзода, Ҷ. Саъдизода, А.Ф. Холиқзода, Т.Ш. Шарипов, Р.Ш. Шарофзода ва дигарон қайд гардидаанд, ки муаллиф зимни таҳлили мавзӯи мазкур онҳоро матраҳ намудааст.

Унвонҷӯ муҳаббатҳои амалии таҳқиқотро дар сатҳи назариявӣ амалӣ қарор дод ва пешниҳод намудани механизми муносибати ба талаботи ҷомеаи зудинкишофёбанда ҷавобгӯи товони зарари аз ҷиноят расонидашуда маънидор намуда, бар он назар аст, ки ҷиҳати расидан ба мақсади зикршуда қонунгузорию соҳа бояд тақмил дода шавад.

Унвонҷӯ таҳқиқоти диссертатсиониро дар заминаи методҳои умумиилмӣ ва махсуси илмӣ мавриди омӯзиш қарор дода, дар натиҷа

хулоса ва пешниҳодҳои илман асоснокро манзур намудааст, ки онҳо метавонанд дар рушди илми ҳуқуқшиносии ватанӣ, тақмили қонунгузорию соҳа ва инкишофи минбаъдаи институти товони зарар аз ҷиноят нақши назаррас дошта бошанд.

Мазмуну мухтаво ва хулосаҳои асосии рисола метавонанд дар таҳқиқоти таърихи давлат ва ҳуқуқи Тоҷикистон, ҳуқуқи инсон, таърихи ҳуқуқи инсон, ҳуқуқшиносии муқоисавӣ, ҳуқуқи конституционии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мамлакатҳои хориҷӣ, механизмҳои ҳимояи ҳуқуқи инсон ва ғ. истифода шаванд. Пажухишгар Рачабзода С.А. дар доираи таҳқиқоти мазкур ҷанбаҳои мухталифи товони зарари бо кирдори ҷиноятӣ расонидашударо баррасӣ намуда, хулосаҳои худро бо далелҳои муътамади илмӣ ва андешаҳои муҳаққиқон асоснок кардааст.

Муҳаққиқ дар назди худ вазифаҳои зеринро гузоштааст:

- омӯзишу таҳқиқи мафҳум, намудҳо ва функцияҳои ҷавобгарии ҳуқуқӣ ва дар ин замина муайян кардани товони зарар ҳамчун функцияи ҷавобгарии ҳуқуқӣ;

- дар асоси таҳқиқот муайян намудани мавқеи товони зарар аз ҷиноят дар низоми муносибатҳои ҳуқуқӣ;

- таҳлили падидаи товони зарар аз ҷиноят дар низомҳои ҳуқуқии зардуштӣ, мусулмонӣ, замони амали ҳуқуқи мусулмонӣ дар робита бо низомҳои дигари ҳуқуқию одатӣ ва ҳуқуқи шӯравӣ;

- омӯзиши институти товони зарар аз ҷиноят дар даврони Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон;

- дар асоси таҳқиқот муайян намудани дурнамои инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистони муосир.

Нуктаҳои ба ҳимоя пешниҳодшаванда ва хулосаҳои диссертатсия бо далелҳои муътамади таърихӣ, адабиёти илмӣ, санадҳои меъёрии ҳуқуқии миллӣ ва байналмилалӣ, қонунгузорию давлатҳои алоҳида ва таҷрибаи судӣ асоснок карда шудаанд, ки онҳо дорои аҳамияти илмӣ ва амалӣ мебошанд.

Диссертатсия ба ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълимот дар бораи ҳуқуқ ва давлат мувофиқат мекунад.

Доир ба мавзӯи диссертатсия ва моҳияти он унвонҷӯ 13 адад мақолаҳои илмӣ ба таъб расонидааст, ки 7 адади онҳо дар маҷаллаҳои тақризшавандаи тавсиянамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нашр шудаанд ва пурра мазмуни корро инъикос менамоянд, аз ҷумла:

I. Мақолаҳои, ки дар маҷаллаҳои тақризшаванда ва тавсиякардаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таъб расидаанд:

1. Раҷабзода, С.А. Товони зарар аз ҷиноят расонидашуда ҳамчун воситаи барқарор кардани адолати иҷтимоӣ [Матн] / С.А. Раҷабзода // Идоракунии давлатӣ (Маҷаллаи илмию сиёсии Академияи идоракунии давлатии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон). – Душанбе, 2020. – № 4/2 (49). – С. 200-206.

2. Азиззода, У.А., Раҷабзода, С.А. Товони зарар аз ҷиноят дар низоми муносибатҳои ҳуқуқӣ: таҳлили таърихӣ-ҳуқуқии муқоисавӣ [Матн] / У.А. Азиззода, С.А. Раҷабзода // Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон (маҷаллаи илмӣ-амалӣ). – Душанбе, 2021. – №3 (23). – С. 19-30.

3. Раҷабзода, С.А. Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар низоми ҳуқуқи зардуштӣ [Матн] / С.А. Раҷабзода // Давлатшиносӣ ва ҳуқуқи инсон (маҷаллаи илмӣ-амалӣ). – Душанбе, 2021. – №3 (23). – С. 88-96.

4. Азиззода, У.А., Раҷабзода, С.А. Ҷавобгарии ҳуқуқӣ [Матн] / У.А. Азиззода, С.А. Раҷабзода // Ҳаёти ҳуқуқӣ. – Душанбе, 2021. – № 4 (36) – С. 5-15.

5. Раҷабзода, С.А. Танзими институти товони зарар аз ҷиноят дар низоми ҳуқуқи мусулмонӣ [Матн] / С.А. Раҷабзода // Маҷаллаи Академияи ҳуқуқ. – Душанбе, 2021. – № 4 (40). – С. 197-201.

6. Азиззода, У.А., Раҷабзода, С.А. Ҷавобгарии ҳуқуқӣ ҳамчун чораи маҷбуркунии давлатӣ [Матн] / У.А. Азиззода, С.А. Раҷабзода // Паёми Донишгоҳи миллии Тоҷикистон (бахши илмҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва ҷамъиятӣ). – Душанбе, 2022. – №2. – С.241-247.

7. Раҷабзода, С.А. Инъикоси кафолати конститусионии ҷаброни зарар ба ҷабридида дар қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон [Матн] / С.А. Раҷабзода // Ҳаёти ҳуқуқӣ. – Душанбе, 2021. – № 4 (36). – С. 66-71.

II. Мақолаҳои илмие, ки дар маҷмуаҳо ва дигар нашрияҳои илмӣ-амалӣ ҷоп шудаанд:

8. Азиззода, У.А., Раҷабзода, С.А. Танзими ҳуқуқии товони зараре, ки дар натиҷаи содир шудани ҷиноят расонида шудааст [Матн] / У.А. Азиззода, С.А. Раҷабзода // Ҳуқуқи инсон: мушкилот, роҳи ҳал ва дурнамо (маводи конференсияи байналмилалӣ илмию амалӣ бахшида ба таҷлили рӯзи қабули Эълومияи умумии ҳуқуқи инсон) / Зери таҳрири номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Раҳмон Д.С. – Душанбе: Матбааи ДМТ, 2019. – С. 215-225.

9. Раҷабзода, С.А. Ҷавобгарии ҳуқуқии позитивӣ (мусбӣ, перспективӣ) [Матн] / С.А. Раҷабзода // Маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию назариявӣ ҳаёти устодону қормандони ДМТ бахшида ба «Солҳои рушди деҳот, сайёҳӣ ва ҳунарҳои мардумӣ (солҳои 2019–2021)» ва «400-солагии Миробид Сайидои Насафӣ». – Душанбе, 2019. – Ҷ. 2 – С.127-128.

10. Раҷабзода, С.А. Сиёсати ҳуқуқӣ-ҷиноӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти товони зарар аз ҷиноят расонидашуда [Матн] / С.А. Раҷабзода // Масъалаҳои назариявӣ амалисозии ҳуқуқи инсон дар Ҷумҳурии Тоҷикистон: маводи конференсияи ҷумҳуриявӣ илмию амалӣ (7-уми декабри соли 2020) / Зери таҳрири доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор Раҳмон Д.С. – Душанбе: Матбааи ДМТ, 2020. – С. 341-353.

11. Раҷабзода, С.А. Товони зарар аз ҷиноят дар замони давлатдории Сомониён [Матн] / С.А. Раҷабзода // Ҳуқуқи инсон дар раванди ҷаҳонишавӣ: маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию назариявӣ (7-уми декабри соли 2021) / Зери таҳрири доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор Раҳмон Д.С. – Душанбе: Матбааи ДМТ, 2021. – С. 379-385.

12. Раҷабзода, С.А. Инкишофи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои шахсони аз ҷиноят зарардида дар замони соҳибистиклолии давлатӣ [Матн] / С.А. Раҷабзода // Ҳуқуқи инсон дар ҷаҳони муосир: концепсияҳо, воқеият ва дурнамо: маводҳои конференсияи байналмилалӣ илмӣ-амалӣ бахшида ба Рӯзи ҳуқуқи инсон ва Рӯзи байналмилалӣ муқовимат ба коррупсия. – Душанбе, 2021. – С. 316-322.

13. Раҷабзода, С.А. Асосҳои таснифи функсияҳои ҷавобгарии ҳуқуқӣ [Матн] / С.А. Раҷабзода // Маводи конференсияи ҷумҳуриявии илмию амалӣ дар мавзӯи «Асосҳои таҳкими Истиклолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шароити таҳдидҳо ва хатарҳои иттилоотӣ». – Душанбе, 2022. – С. 130-135.

Қарор карда шуд:

1. Диссертатсияи Раҷабзода Сорбон Абдусалом дар мавзӯи «Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон» таҳқиқоти илмӣ-соҳавӣ ба ҳисоб рафта, ба талаботи пешбинигардидаи ҚОА-и назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯй мебошад.

2. Диссертатсияи Раҷабзода Сорбон Абдусалом дар мавзӯи «Ташаккул ва инкишофи институти товони зарар аз ҷиноят дар Тоҷикистон» ба экспертизаи даври дуҷуми муассиса барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯи ихтисоси 12.00.01 – Назария ва таърихи ҳуқуқ ва давлат; таърихи таълим дар бораи ҳуқуқ ва давлат тавсия карда шавад.

Хулоса дар чаласаи кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муқоисавии факултети ҳуқуқшиносии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон қабул карда шуд. Дар чаласа иштирок доштанд: 15 нафар. Натиҷаи овоздихӣ: «тарафдор» – 15 нафар, «зид» – 0 нафар, «бетараф» – 0 нафар, суратмаҷлиси № 1/1 аз 16-уми сентябри соли 2022.

Раиси чаласа: номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ,
дотсент, мудири кафедраи ҳуқуқи инсон
ва ҳуқуқшиносии муқоисавии
факултети ҳуқуқшиносии ДМТ

Саъдизода Ч.

Котиби чаласа:

Бобозода У.Э.

Имзои Саъдизода Ч.-ро тасдиқ мекунам.

Сардори РК ва КМ ДМТ

«20» 09 2022

Тавқиев Э.Ш.